

ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ АТЛАСІВ ЗА СЕМІОТИЧНИМИ ОЗНАКАМИ

В статті зазначені семіотичні ознаки атласів, зокрема національних атласів України, Росії та Німеччини. Проведено порівняння картосеміотичних модулів. Результати дослідження представлені в табличній і графічній формах, а картосеміотичну модель візуалізовано діаграмою.

Ключові слова: національний атлас, семіотика, карта, модель.

Вступ. Національні атласи України (НАУ), Росії (НАР), Німеччини (НАН) видані у повному обсязі в поліграфічних та електронних версіях. Атласи створювалися у період з 2000 по 2009 рр., а саме НАУ – 2007 р., НАР – 2005-2009 рр., НАН – 2000-2007 рр., що дає підставу назвати видання сучасними. Окрім своєї сучасності видання ще є надзвичайно відомими. Кожне з видань демонструвалося на чисельних виставках, міжнародних картографічних конференціях в різних країнах та у різні роки де отримували високу оцінку світового картографічного співтовариства.

Огляд публікацій. Матеріали, присвячені аналізу семіотичної структури географічних атласів, відомі з початку 2000-х років [10]. Останнім часом оприлюднено також відповідну інформацію стосовно фундаментальних картографічних творів – Національного атласу України [8] та Національного атласу Росії [7].

Мета публікації – подати результати картосеміотичного дослідження змісту Національних атласів України, Росії, Німеччини та представити картосеміотичну модель фундаментального картографічного твору – атласу, зокрема, Національного атласу держави.

Виклад основного матеріалу. Національні атласи представляють державу на інформаційному рівні, уся інформація яких візуалізується різноманітними картосеміотичними модулями.

Сучасні видання національних атласів НАУ, НАР, НАН (рис. 1) за форматами (розмірами поліграфічних видань) та кількістю томів різні, але близькі за кількістю карт. Оскільки, інформаційний обсяг атласів можна умовно вважати рівним, це надає можливість узагальнення картосеміотичної моделі національного атласу держави.

Картосеміотичну структуру атласу як системного зібрання, що відповідає вимогам до графічних побудов формують основні інформаційні або картосеміотичні модулі: карти, тексти, генеральна легенда (основний зміст); фото, графіки та діаграми, рисунки, таблиці, картоїди, аеро- та космознімки, натурні образи, реклама (елементи додаткового змісту). Усього 11 картосеміотичних модулів [7-10].

Вперше картосеміотичні модулі було виділено такими відомими науковцями-картографами, як В. О. Шевченко та А. Володченко [10]. У подальших дослідженнях картосеміотичні модулі формувалися та доповнювалися. Наприклад, модуль генеральна легенда виділено автором [8,9]. Також в дослідженнях автора було внесено пропозицію приєднати модуль профілів до модуля графіків та діаграм, а назву модуля панорам змінити на натурні образи. Змінювалась сама назва картосеміотичного модуля, в деяких публікаціях автора дається це поняття назвою – картосеміотичні блоки [7], картосеміотичні складові [8], семіотичний зміст [9].

Атласи, які досліджуються у статті, містять 9 картосеміотичних модулів з відомих – 11, а саме: карти, текст, генеральну легенду, фото, графіки та діаграми, рисунки, таблиці, картоїди, аеро- та космознімки.

Для визначення кількісного співвідношення між окремими типами модулів НАУ, НАР, НАН (картосеміотичних складових або ж модулів) використана відома методика, яка реалізується у чотири основні етапи. На першому етапі здійснюється посторінковий підрахунок частки (від площі сторінки) кожної складової (текст, карти, фото, графіки та діаграми, таблиці тощо). Зміст другого етапу складає сумування загальної кількості кожного семіотичного модуля (у повних сторінках). На третьому етапі вираховується частка (у%) кожної складової у загальному обсязі (сторінках) твору, який аналізується. Четвертий (заклучний етап) – оформлення результатів у будь-якій формі (таблиця, графік, структурна діаграма).

В однотоминому виданні НАУ на 440 сторінках міститься 1714

Рис. 1. Обкладинки НАУ, НАР, НАН

карт та наступні картосеміотичні модулі, а саме: карти – 72%, текст – >12%, рисунки – >6%, фото – 2,1%, графіки та діаграми – 6%, таблиці – >1%, аеро- та космознімки – >1%, генеральна легенда – >1%, картоїди – >1% [5,7].

У чотирьох томах НАР на 1982 сторінках міститься більше ніж 2000 карт та наступні картосеміотичні модулі, а саме: карти – 57%, текст – 24%, рисунки – >1%, фото – 8%, графіки та діаграми – 7%, таблиці – 3%, аеро- та космознімки – 1%, генеральна легенда – >1%, картоїди – >1% [1-4,6]. Карти складають дещо більше половини інформаційного ядра НАР за рахунок значно більшої кількості тексту, фото, графіків та таблиць, що обумовлено призначенням атласу. НАР як і більшість сучасних атласів містить аеро- та космознімки, але їх обсяг дуже незначний (1%), наприклад, в національному атласі України (НАУ) їх обсяг становить – 2,1% по відношенню до загального інформаційного обсягу атласу. Якщо порівнювати інформаційний обсяг у сторінках, то в НАУ це – 0,5 сторінки, а в двох з чотирьох томів НАР – 5,5 сторінок, що теж незначна кількість до загального обсягу атласу Росії. На погляд автора цей факт є дуже цікавим, оскільки Росія, на відміну від України, є космічною державою. З зазначеного можна зробити висновок, що автори НАР вбачають передачу інформації в у інших більш наочних, на їх думку, виглядах [6].

У тринадцятитомному виданні НАН (включаючи том Регістру) на 2257 сторінках міститься близько 1800 карт та наступні картосеміотичні модулі, а саме: карти – 37%, текст – 47%, рисунки – 1%, фото – 4%, графіки та діаграми – 9%, таблиці – 1%, аеро- та космознімки – >1%, генеральна легенда – >1%, картоїди – >1% [11-23]. Карты складають менше половини інформаційного ядра НАН за рахунок значно більшої кількості тексту, який займає, практично, половину атласу. За А. Володченком НАН можна віднести до другої групи атласів за картозмістовністю. Картозмістовність другої групи характеризується наявністю карт в атласі з загального змісту від 10% до 50% [1]. Окрім тексту та карт всі інші модулі займають в порівнянні з НАУ та НАР значно меншу частину, що коливається в межах 0-9%.

На думку автора: модуль фото наочно представляє країну, знайомить з нею; модуль аеро- та космознімки, окрім зазначеного, виводить атлас на більш сучасний рівень; модулі таблиці, графіки та діаграми представляють аналітичну інформацію. Зрозуміло, що

на підготовку таких модулів потрібні додаткові чималі зусилля та можливості, але країна-видавець є розвинутою. На погляд автора цей факт є цікавим, що автори НАН вбачають передачу інформації в першу чергу у вигляді модулів тексту та карт, не зважаючи на те, що всім сучасним атласам притаманно містити фото-, аеро- та космознімки.

Результати порівняльного картосеміотичного аналізу національних атласів НАУ, НАР та НАН представлені у таблиці 1 та на рис. 2.

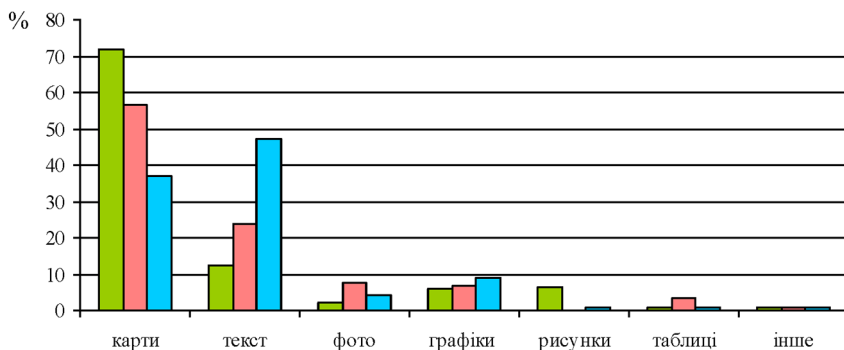

Рис. 2. Результат порівняльного картосеміотичного аналізу НАУ, НАР, НАН

Картосеміотичну модель, як вид презентації картосеміотичних знань в електронній та неелектронній формі, вперше, було визначено А. Володченком [1]. В подальших дослідженнях визначались картосеміотичні моделі різних атласів, карт в поліграфічних та електронних версіях, зокрема, НАУ [8] та НАР [7]. В представленій статті визначено узагальнену модель національного атласу держави, на прикладі, НАУ, НАР та НАН (рис. 3).

Висновки. Семіотичні дослідження картографічних фундаментальних картографічних творів – атласів, є новий напрям використання картографічних, картоподібних та картографо-текстових моделей з метою отримання нових просторово-часових знань, охоплює усі види картосеміотичних моделей (традиційні та електронні карти, атласи, глобуси, картоїди та ін.) [1]. Результатом дослідження національних атласів за семіотичними ознаками виступає візуалізація картосеміотичної моделі фундаментального

Таблиця 1

Результат картосеміотичного аналізу НАУ[5], НАР[1-4], НАН [11-23]

Картосеміотичні модулі	НАУ		НАР		НАН		Середнє	
	стор.	%	стор.	%	стор.	%	стор.	%
карти	316,8	72	1124	56,68	832,3	36,88	757,7	55,18
текст	53,6	12,2	475	23,93	1065,8	47,23	531,47	27,79
генеральна легенда	1	0,2	3	0,3	2	0,09	2	0,2
фото	9,1	2,1	152	7,6	93,3	4,13	84,8	4,61
графіки та діаграми	26,3	6	134	6,74	203,6	9,02	121,3	7,25
рисунок	27,2	6,2	2,4	0,12	22,1	0,98	17,23	2,43
таблиці	3,4	0,7	68	3,45	22,4	1	31,27	1,72
картоїди	0,5	0,1	1,6	0,07	1,9	0,09	1,33	0,09
аеро- та космознімки	2,1	0,5	22	1,11	13	0,58	12,37	0,73
кількість сторінок	440	100	1982	100	2257	100	1559,5	100
кількість карт	< 1700		< 2000		> 1800		≈1850	

картографічного твору – атласу, зокрема, Національного атласу держави. Представлені результати дозволяють встановити оптимальну структуру картографічних творів подібного призначення. Картосеміотична модель визначена та узагальнена з результатів картосеміотичного дослідження змісту Національних атласів України, Росії, Німеччини.

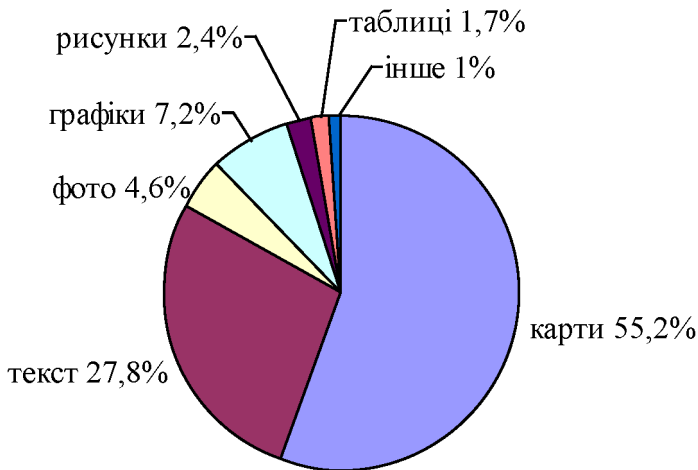

Рис. 3. Картоеміотична модель національного атласу

Рецензент – кандидат географічних наук, доцент В. І. Остроух

Література:

1. Володченко А. Тлумачний міні-словник «Картосеміотика» [Текст] / Володченко А., Шевченко В., Полякова Н. // Dresden : Selbstverlag der Technischen Universität Dresde, 2009. – 34 с.

2. Национальный атлас России в четырех томах. Том 1. Общая характеристика территории // Министерство транспорта РФ, Федеральное агентство геодезии и картографии ПКО «Картография». – М. : Роскартография, 2005. – 495 с.

3. Национальный атлас России в четырех томах. Том 2. Природа. Экология // Министерство транспорта РФ, Федеральное агентство геодезии и картографии ПКО «Картография». – М. : Роскартография, 2007. – 495 с.

4. Национальный атлас России в четырех томах. Том 3. Население. Экономика // Министерство транспорта РФ, Федеральное агентство геодезии и картографии ПКО «Картография». – М. : Роскартография, 2008. – 496 с.

5. Национальный атлас России в четырех томах. Том 4. История. Культура // Министерство транспорта РФ, Федеральное агентство геодезии и картографии ПКО «Картография». – М. : Роскартография, 2009. – 496 с.

6. Національний атлас України / Гол. ред. кол. Б. Є. Патон; гол.

ред. Л. Г. Руденко. – К. : ДНВП «Картографія», 2007. – 440 с.

7. Полякова Н. О. Картосеміотична модель Національного атласу Росії [Текст] / Н. О. Полякова // Часопис картографії. – 2011. – Вип. 3. – С. 29-36.

8. Полякова Н. О. Семіотико-тематична модель структури Національного атласу України [Текст] Н. О. Полякова // Вісник геодезії та картографії. –2010. – № 6. – С. 19-22.

9. Полякова Н. О. Тематично-семіотичний зміст географічних атласів [Текст] / Н. О. Полякова // Часопис картографії. – 2011. – Вип. 1.– С. 33-44.

10. Шевченко В. О. Семіотичний аналіз шкільно-краєзнавчих атласів України [Текст] / В. О. Шевченко, А. Володченко // Картографія та вища школа. – 2001. – Вип. 5. – С. 5-9.

11. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Gesellschaft und Staat (Band 1). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2000. – 164 s. (+ 17s.) 35,6x30,2 cm.

12. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Relief (Band 2). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2003. – 174s. 35,6x30,2 cm.

13. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Klima, Pflanzen- Und Tierwelt (Band 3). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2006. – 176s. 35,6x30,2 cm.

14. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Bevölkerung (Band 4). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2001. – 164s. 35,6x30,2 cm.

15. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Dörfer und Städte (Band 5). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2002. – 194s. 35,6x30,2 cm.

16. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Bildung und Kultur (Band 6). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2002. – 182s. 35,6x30,2 cm.

17. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Arbeit und Lebensstandard (Band 7). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2006. – 168s. 35,6x30,2 cm.

18. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Unternehmen und Märkte (Band 8). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2004. – 194s. 35,6x30,2 cm.

19. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Verkehr und Kommunikation (Band 9). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2001. – 172s. 35,6x30,2 cm.

20. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Freizeit und Tourismus (Band 10). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2000. – 166s. 35,6x30,2 cm.

21. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland (Band 11). Deutschland in der Welt, die gemeinsam von Alois Mair und Jörg Stadelbauer veröffentlicht. Elsevier – Spektrum Akademischer Verlag, – 2005. – 180s. 35,6x30,2 cm.

22. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Leben in Deutschland (Band 12). Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2006. – 186s. 35,6x30,2 cm.

23. Leibniz-Institut für Regional Studies (Hrsg.): Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Register. Co-by Heinz Fassmann, Britta und Peter Meusburger Klagge veröffentlicht. Elsevier / Spektrum Heidelberg, Berlin, 2007. – 120 s.

Н. О. Полякова

ИССЛЕДОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ АТЛАСОВ ПО СЕМИОТИЧЕСКИМ ПРИЗНАКАМ

В статье обозначены семиотические признаки атласов, в частности национальных атласов Украины, России и Германии. Проведено сравнение картосемиотических модулей. Результаты исследования представлены в табличной и графической формах, а картосемиотическая модель визуализована диаграммой.

Ключевые слова: национальный атлас, семиотика, карта, модель.

N. Polyakova

THE RESEARCH OF NATIONAL ATLASES USING CARTOGRAPHIC MARKS

In the article are marked semiotic signs of atlases, in particular national atlases of Ukraine, Russia and Germany. Comparison of cartosemiotics modules is conducted. Research results are presented in table and graphic forms, and cartosemiotics model by a presented diagram.

Keywords: national atlas, semiotics, map, model.

Надійшла до редакції 7 квітня 2014 р.